

NOTLAR :

YABGULULAR MESELESİ

AHMED ATEŞ

Prof. Dr. Osman Turan'ın son olarak yayınlamış olduğu eserinde (*Selçuklular tarihi ve Türk-İslâm medeniyeti*, Ankara, 1965, *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yayınlarından*), birçok yerlerde, Yabgulular adlı bir Türk zümresinden, daha açık olarak, bir Türkmen zümresinden bahsetmektedir. Meselâ s. 4: "Gerçekten Sıbt'ın adını zikrederek yaptığı bu nakiller olmasa idi Selçuklulara ait bir çok hâdiseler ve Yabgulular (*Yavgıyân, yavgıyya*, aynen!) meselesi de bizim için temamiyle meçhul kalacaktı", s. 15: "Yavgulu'lara ait kayıtları da Sıbt'tan almış görünüyor", s. 27: "Selçuklular ... tâbiri, dar mânası ile, sâdece Mikâ'il'in oğulları Tuğrul ve Çağrı beylere mensup Türkmenlere alem olup, diğerleri bâzan Selçuk'un oğlu Yusuf Yınal'a nisbetle Yınallılar (*Yinâliyân*) ve Arslan Yabgu'ya mensup olanlar da Yabgulular (*Yavgıyân* veya *Yavgıyya*, aynen!) adları ile anılmıştır" denilmektedir. Daha önce kendisinin böyle bir Türkmen zümresi tesbit etmiş olduğu, şifahî olarak, bilinmekte idi. Fakat kaynaklarda böyle bir adlandırmaya tesadüf edilmediğinden, bu Türkmen zümresinin mevcudiyet ve mâhiyeti, başkaları için, gerçekten bir muamma teşkil etmekte idi. Bundan dolayı mevzua girilirken, daha ilk sahifelerde bunun açıklanmış olması beklenilirse de, burada öyle yapılmış değildir.

Her ne kadar yukarıda iktibas edilen cümlelerin üçüncüsünden Prof. Dr. O. Turan'ın "bir takım Türkmenlere Yınal'a nisbetle Yınallılar (*Yinâliyân*) denildiği gibi, Arslan Yabgu'ya mensup olanlara da Yabgulular (*Yavgıyân* veya *Yavgıyya*) denilmiştir" gibi bir kıyas ile bu sonuca vardığını düşünmek mümkün ise de, müellifin Arapça ve Farsça dil kurallarına bu kadar aykırı bir iddiayı ileri sürebileceğini kabul etmek kolay değildir. Çünkü Farsça dil kurallarına göre, Yınaliyân kelimesi Yınal+î (nisbet eki)+y (yardımcı ses)+ân (çoğul eki)'den ibaret olduğu hâlde, aynı şekilde kurulmuş bir kelime de Yabgû+' (veya y, yardımcı ses)+I (nisbet eki)+y (y. s.)+ân (ç. e.)=*Yabgû'iyân* (Arapçada: *Yabgû'iyya*) olabilir. Mü-

ellifin bu kadar basit kuralları bilmediğine elbette ihtimal verilemez. O hâlde onun iddialarını, yâni Yâvgyiân veya Yâvgyiyya'nın Yabgulular olduğunu isbat eden başka başka delillerin mevcut olması gerekir; yahut kelime aslında *Yabgû'iyân* veya *Yabgû'iyya* olduğu hâlde, belki bir zühul neticesi olarak, bu kitapta, her yerde, *Yâvgyiân* (*Yâvgyiyya*) veya buna benzer şekillerde dizilmiştir. Ancak bu takdirde asıl kaynaklara doğru olması gereken şekle uyacak hiç bir şeklin mevcut olmadığını söylememiz lâzımdır.

Eserin okunmasına devam edilince, bu muamma ile dokuz defa daha karşılaştıktan sonra (s. 28, 33, 44, 45, 48, 49, 66, 108, 118), nihâyet s. 120, str. 1'de, "Elbasan ve Yavgulular meselesi" bahsinde, bunun açıklandığı görülür. Yazara göre (s. 120, str. 3. v. dd.), "Yabgulu (*Yâvgyiyya*) Oğuzlarından bir tâife, Alp Arslan'dan kaçıp, Bizans'a sığınmak istemiş", yine ona göre, "bu tâifenin ismi ve menşe'i bugüne kadar m u a m m â olmaktan çıkmış değildir" (str. 4-5). Yazar bu muammayı kendince kesin olarak halletmiş bulunmaktadır. Şöyle ki, Sıbt'a göre, "Alp Arslan'dan kaçan bu *Yâvgyiyya*'dan bir kısmı da Suriye'yi istilâ" etmiştir. "Hârizmli Atsız'ın idâresinde bu *Turkmân al-Yâvgyiyya* ... Kudüs ve Remle'yi almıştır".... "*Yâvgyiyya* hakkındaki kayıtlarına devam eden Sıbt Rum beldelerine giden *Yâvgyiyya*"dan bahseder (s. 121, str. 13). "Sıbt Kutalmış oğlu Süleyman Suriye'ye inen bu *Yâvgyiyya*'ya mensuptur demekle mühim bir kayıt daha vermektedir". "Bunların reisi Kınık boyundan (*Min ciyl*— doğrusu: *ciyl*— kınık!) olduğuna dâir kaydı da ilâve edersek, bu *Yâvgyiyya* adının etnik bir mâna ifâde etmediğini ve bu adda bir Türkmen boyunun mevcut olmadığını (!) belirtmiş oluruz". "Selçuk oğullarına mensup olan *Yâvgyiyya* adının ... Yıvalar olduğu düşüncesinin doğru olmadığı... tarihî olduğu kadar filolojik deliller ile ... anlaşılıyor". O hâlde (s. 121, son str. v. d.) "böylece Selçuk'un ölümünden sonra Tuğrul ve Çağrı beylere mensup Türkmenler Selçuklular (*Selçûkiyân*)... diğerleri de beylerine nisbetle Yınallılar (*Yınâliyân*), daha küçük gruplar da Yağmurlular (*Yağmüriyân*), (*Kızuliyân*) gibi, (s. 122, str. 3 v. dd.) Arslan Yabgu oğuzlarının da onun unvanı ile Yabgulular (*Yâvgyiyyân* < *Yâvgyiân*, *Yâvgyiyya* gibi Farsça ve Arapça şekli ile zikredilmiş olması tabii idi" ... "Arslan Yabgu Oğuzlarına bazı kaynaklar bu ismi bilmedikleri için, Irak oğuzları adını vermiştir" ... "Anadolu iskânında mühim rolü olan bu Türkmenlerin 543 (1140)'te bu ülkede hâlâ *Yâvgyiyya* adı ile bir topluluk teşkil etmeleri tabii idi". Bu zümre o kadar devamlı olmuştur ki, "Mogolların gelişinde dahi Mısır ve Suriye

ordularının öncülerini ... Yâvgyân teşkil ediyordu. Aynı devirde İbn Bîbî'de Şarkî Anadolu'da âsâyişi bozanları da âsi Türkler ve *Yâvgyân*'ın halefleri göstermesi ...". Yazar daha da ileri giderek (s. 122, str. 25-27), "Anadolu'da Sinop, Ordu, Çorum, Sivas ve Erzurum vilâyetleri dâhilinde rastladığımız *Yavı*, *Yavu* köy adlarının bunlara ait olduğu aşikârdır" demektedir.

Filoloji bakımından *Yavı*, *Yavu* ile *Yavgulu* (<*Yabgulu*) arasında bir bağ kurmanın imkânsızlığı —çünkü *silgi*, *çalgi* ve benzeri kelimelerde olduğu gibi, ikinci hece başındaki *g/g*, *k/k* sesleri düşmemektedir—, bir tarafa bırakılsın, dikkat edilirse, görülür ki, yazarın delili şundan ibarettir: Kendisi *Yâvgyân* (ve Arap kaynaklarından naklen *Yâvgyyya*, veya bunun değişik şekilleri ile) okuduğu ve yazdığı kelimenin başına bir *Yâbguyân* kelimesini, yanına da lisaniyattaki < işaretini koymuş ve bütün meselenin isbat edildiğini sanmıştır.

Bu muhakeme ve istidlâlin külliyyen yanlış olduğu şöylece gösterilebilir :

İlk önce, yukarıki ibârelerden açıkça anlaşılıyor ki, Prof. Dr. Osman Turan *Yâvgyân* şeklinde yazdığı kelimeyi gerçekten *Yabgû* kelimesinden yapılmış bir nisbet şeklinin çoğulu sanmaktadır. Bunun Farsça dil kurallarına uymayan bir iddia olduğu, böyle bir kelimenin *Yabgû'îyân* olması gerektiği yukarıda gösterilmişti. Bununla beraber son ifâdelerinin yanlışlıklarını da göstermek, bu hatânın yapılmasına mâni olmak için, zarûridir.

1 — Kullanılan < işareti yanlıştır; çünkü kendisi her hâlde, kendi imlâsı ile, *Yâvgyân* ve *Yâvgyyya*'nın *Yâbguyân*'dan çıktığını söylemek istemektedir. Bu takdirde de işareti ters koyması, *Yâbguyan* > *Yâvgyân* şeklinde yazması gerekirdi.

2 — Farsça ve Arapça kaynaklarda geçen ve burada *Yâvgyân* okunan kelimenin kök bakımından da *yabgû* ile ilgili olamayacağı filolojik deliller ile kesin olarak tesbit edilebilir. Bunun için şöyle demek kâfidir:

a) Prof. Dr. O. Turan'ın imlâsında ve kelimenin kaynaklardaki şekillerinde ilk hecede bir uzun sesli (*ā*, *â*) vardır. Türkçede uzun sesli bulunmadığından, Arapça ve Farsça eserlerde geçen Türkçe isimlerde, bu devirde, kelime baş ve ortasındaki sesliler acaba uzun bir sesli ile (yâni *ā*, *ī*, ve *ū* ile) yazılmış mıdır? Bunun cevabını bizzat *yabgû* kelimesi vermektedir: Yazılmamıştır. Tuğrul, Çağrı,

Sancar ve başka adlar ile *Divân luğât al-Türk*'teki bütün kelimelerin imlâsı bunu teyit eder.

b) Yabğū kelimesi kalın seslileri ihtiva eden bir kelimedir. O halde yazarın transcription şeklinde de *g* yazdığı ses gerçekte bir *ğ*'dir. Acaba böyle bir *ğ* sesi Arapça ve Farsça kaynaklarda *k* (veya *g*) olmuş mudur? Bunun cevabını yine *yabğū* kelimesi vermektedir: Asla olmamıştır. Tuğrul kelimesinin طغرل *tuklgrul*, yağmūr kelimesinin يگور *yaklg* şekillerinde imlâsına tesadüf edilmeyişi de bunu teyit eder.

O hâlde yazar filolojinin esaslarına aykırı ve yanlış bir yaklaşıma yapmıştır. Böyle bir yaklaşıma yaparken de, galiba kelimeleri yeni Türk alfabesi ile ve transcriptiona dikkat etmeden yazmış, böylece kalın seslileri ihtiva eden bir kelimedeki *g* ile ince seslileri ihtiva eden bir kelimedeki *g* sesinin, yâni *ğ* ile *g*'nın birbirine benzemesi onu böyle yanlış bir istidlâle sevk etmiştir. Yoksa Arap alfabesi ile *Yāvğtyân* (veya *Yāvğyya*, ياوركيان 'ياوركيه') ile *yabğū* (يېغو)' nun hiçbir ilgisi olmadığı ilk bakışta anlaşılacak bir keyfiyettir. Binaenaleyh burada yanlış olarak yeni yazıya çevrilen ve hiçbir gramer kuralına ve filolojik esasa uymayan bir kelimeye istinaden Yavgulular diye bir kelime icat edilmiş ve buna dayanılarak bazı tarihî mütaalalar ileri sürülmüştür ki, bunlar kökünden yanlıştır ve bu adda bir Türk zümresi mevcut değildir. Eserde böyle bir yanlışla dayanan bütün yerlerin de yanlış olacağı bedihîdir (yukarıda sayılanlardan başka bk. s. 123, 143, 144, 192, 199). Meselâ "Anadolu ve Suriye'nin fetihinde ve iskânında büyük rolü olan" (s. 120, str. 6-7) Yavgulular ifâdeleri külliyyen mânasızdır.

Prof. Dr. Osman Turan'ın bu muhakemeleri teferruatta da yanlışlara dayanmaktadır. Nitekim bu hususta istinat ettiği en mühim kaynak olan Sibṭ'ta *Yāvğyya* şeklinde okunabilecek bir kelime esasen mevcut değildir. Orada, kendi gösterdiği yerlerde (Ahmed III 2907 nüshası, XIII, 4^b, 15^b, 25^a v. b.), dâima ve yalnız ناوركيه kelimesi vardır. Sibṭ'ın eserinin Paris, Bibliothèque Nationale'deki nüshasından istifade etmiş olan Cl. Cahen de bu kelimeyi *Nāvukya* şeklinde kaydettiğine göre (bk. *La campagne de Mantzikert d'après les sources musulmanes, Byzantion*, 1934, IX, 625), o nüshada da kelime ناوركيه şeklinde kaydedilmiştir. Bu eserin İstanbul, Türk-İslâm eserleri Müzesindeki nüshasından istifade eden F. Sümer de (bk. aşağıda anılan makale, *ayn. yer.*) kelimeyi ناوركيه şeklinde kaydetmiştir. Binaenaleyh Sibṭ'ın asıl

nüshasında bile yalnız bu şeklin bulunduğu emniyetle ileri sürülebilir. Ne olursa olsun, O. Turan'ın gösterdiği yerlerde herhalde onun gösterdiği şekil mevcut değildir.

Bir de İbn al-Azrak'tan naklettiği ibâre, yâni "bir Yabgulu reisi olan Atsız'ın Kınık boyundan olduğuna" (*min ciyl Kînik*) dâir ibâre hatırladığıma göre, temamiyle bir tahriften ibarettir. Aslında من خرج جبل قبق ("Atsız" Kabk=Kafkasya dağından çıktı) vardır; burada *cabal* ("dağ") *cil*, *Kabk* da *Kınık* olmuştur.

Yabgulular kelimesinin gramer, filoloji ve tarih esaslarına aykırı birtakım istidlâller sonunda ortaya çıkarılan tamamiyle uydurma bir kelime olduğu böylece tesbit edildikten sonra, meselenin esasına geçilebilir. Farsça kaynaklarda, iyi nüshalarda, یوکیان ve یوکیان (bazı nüshalarda ناوکی veya harfleri noktasız), Arapçada, Sibṭ'ta ناوکیه şeklinde görülen ve bazı göçebe Türklere delâlet ettiği siyaktan kolayca anlaşılan bir kelime vardır. Bildiğime göre, ilk defa Quatremere Raşid al-Dîn'in *Câmi' al-tavârih*'inin bir kısmını neşrederken (bk. *Histoire des Mongols de la Perse écrite en persan par Raschid-eldin*, Paris, 1886, s. 342 ve not 136), bu kelimeye dikkat etmiştir. Yayınladığı metinde ve yazmasında bu kelime noktasız bulunduğundan, bunun ilk önce ناوکیان *Nāvakiyân* ("okçular") olması ihtimalini, sonra اوکیان *Ugıyân* şeklinde bir kelime olması ihtimalini ileri sürmüştür. Galiba bu yanlış noktadan hareketle ve daha çok tesadüf edilen یوکیان şekline bakılarak, bunun Oğuzların 24 boyundan biri olan Yıvalar olması ihtimali ileri sürülmüştür. Nitekim (krş. O. Turan, s. 121) M. Halil Yınanç *Anadolu'nun fethi* (İstanbul, 1934, s. 68)'inde bu kanaatte idi. Hattâ M. Fuad Köprülü, bir münasebetle, şöyle yazmıştı: "Meselâ M. Cahen... XI. asır Türk - Bizans münasebetleri tarihinde mühim bir rol ifa etmiş olan bir Türk kabilesinin adını *Nâukya* diye okumuştur. İslâm kaynaklarında türlü şekillerde yazılan ve şimdiye kadar hakikî ismi bir türlü anlaşılamayan bu kabile —ileride bütün tarihî ve lisanî delilleriyle izah etmek istediğim vechile— 24 Oğuz kabilesinden biridir. . ." (*Bellekten*, Ankara, 1937, I, 287 v. d.). Prof. F. Sümer de, galiba bu iki âlimin tesiri altında kalarak, Yıvalar hakkında yazdığı değerli bir makalede (*Türkiyat mecmuası*, İstanbul, 1951, IX, 151 v. dd.) یوکیان'ı Yıvaların aynı saymış ise de, son olarak yayınladığı *Çukur-ova tarihine dâir araştırmalar* (*Tarih araştırmaları dergisi*, Ankara, 1963, I, 5 v. d. ve not 5) kelimeyi Sibṭ'ta bulunduğu gibi Nâvekiye okumakta, fakat Yıvalar ile ilgili olmasını doğru bulmamaktadır.

Aslında ortada güç bir mesele değil, çok nâdir bir Farsça kelime vardır. Çünkü kaynaklarda görülen bütün şekillerin esası olan یاوکیان kelimesi, یاوکی *yāvagi* kelimesinin bir çoğul şeklidir. Ancak sözlüklerde ilk bakışta bu kelimelerin tatmin edici bir karşılığı verilmemektedir. Bundan dolayı bu kelimenin türlü mânalarını burada incelemek yerinde olacaktır. *Yāvagi* kelimesi Türkçede *yâve söyle* - tâbirinde mevcut olan *yâve* (yâva یاوہ) kelimesinden türetilmiş bir şekildir. Prof. Dr. O. Turan birçok yazmalarda bulunan bu kelimeyi görmüş, fakat mânasını iyi anlamağa çalışmadan ve nazariyesini yıkmamak için, “Farsçada yağma mânasını taşıyan *yâvegi* eğer *yavgi* (*yabgu* < *yavgu*!) dan gelmiş değilse, onunla başka bir münasebeti olamaz. Esasen bu Farsça kelimenin *yâvegiyân* (*yavgyan*) gibi bir cemi şekli de yoktur” — görüleceği gibi, yalnız metinlerde değil, sözlüklerde bile cemi şekli vardır— diyerek, kendince bu kelimeyi ve okuyuşu bertaraf etmiştir. Halbuki bu kelimenin mânası iyi anlaşılırsa, mesele kendiliğinden çözülecektir. یاوکی *yāvagi* “boş, mânasız söz, ahmaklık” (sottises, absurdité, parole futile, bk. J. Desmaison, *Dictionnaire persan-français*, Roma, 1914, IV, 366^b) mânalarına geldiği gibi, “kaybolma, gözden kaybolma” mânalarına da gelmektedir (bk. Vullers, *Lexicon percico-latinum*, یاوکی maddesi; *Farhang-i Nizâm*, Haydarabad, 1939, V, 545 ve başka büyük sözlükler). Bunun cemi şekli olan یاوکیان *yāvagiyân*, bazı sözlüklerde ayrıca kaydedilmiş olup, “yolunu kaybetmişler, sapkınlar, gümrahlar” şeklinde mânalandırılmıştır (bk. meselâ *Farhang-i Ānandrâc*, VII, 466^{2b}). Bu kelimenin mânasının daha iyi anlaşılması için bir de şu tâbire bakmak faydalı olur: یاوہ تاز *yâva-tâz* “beyhude ve abes segirdip gezene derler” (*Farhang-i Şu‘ûri*, Vullers, Desmaison ve başka sözlükler). Rāvandî’nin *Râhat al-şudûr*’unda bulunan (bk. metin s. 331 ve 513) şu cümle kelimenin okunuş ve mânasını hiçbir tereddüde yer bırakmıyacak bir şekilde açıklamaktadır:

رنج یاوکی نا برده و نان تاوکی نا خورده بر سرخوان آراسته . . . نشست . . .

(“boş yere dolaşma zahmetini çekmeden ve —sert— tava ekmeği yemeden, süslü sofranın başına . . . oturmuş”). Burada kelimeler arasındaki *tarşî* ‘san’atı dolayısıyla, *yāvagi*’nin *tāvagi* ile aynı vezinde olacağı bedihîdir ve bu sûretle kelimenin okunuşunda herhangi bir şüphe göstermeğe imkân yoktur.

Kelimenin kökü ve anlamı hakkında verilen bu bilgiler bahis konusu olan Selçuklular devrindeki kabilelere tatbik edilir ve o zamanki

durum ve siyak göz önünde bulundurulursa, hemen görülür ki, *yāvagi* ve cemi şekli olan *yāvagiyan* asıl devlet sultasına tâbi olmadan veya her hangi bir sebeple, bu sultadan ayrılarak, başı boş gezen, dâimî bir hareket hâlinde bulunan kabile veya göçebe zümreler demektir. Böyle göçebe zümreler, geçimlerini yerleşik halkın her türlü mallarını yağma ederek temin ettiğinden, yalnız başına *yāvagi* “yağma, nehb ve garet” anlamını da almıştır (bk. *Burhân-i kıtî*). Böylece bir âsâ-yişsizlik unsuru olan ve bir kısmı Selçuklulara mensup bulunan *yāvagiyan*’ın sık-sık şikâyetlere sebebiyet verdiği O. Turan’ın eserinde de gösterilmiştir (bk. meselâ s. 56, 68 v. dd., 108, 188 v. dd.).

Bu zümreler, yukarıda kaydedilen sebeple, yerleşik halk ve devlet teşkilâtı tarafından iyi karşılanmıyor, ekseriya mükemmel techiz edilmiş teşkilâtlı orduların şiddetli hücumlarına mâruz kalarak, ağır kayıplar veriyorlardı (meselâ yazarın bahsettiği, s. 74, Musul emiri Kurayş b. Badrân’ın, etraf emîrlerinin yardımı ile, 30.000 kişilik bir Oğuz zümresini bozguna uğratması ve bunlardan ancak 5.000 kadarının geri kalması ve başka), geri kalanları da pek müşkül ve biçare bir duruma düşüyorlardı. Bundan dolayı *yāvagi* kelimesi bir de, sözlüklerin gösterdiği üzere, “mazlum” mânasını almıştır (bk. meselâ *Farhang-i Raşîdî*, II, 1519, buradan naklen *Farhang-i Nizâm*, V, 545). Bu kelime bu mânada olmak üzere, Prof. Dr. O. Turan’ın zannı hilâfına, çoğul olarak, Selçuklular devrinin büyük şairi Hâkânî tarafından şu mısra’da kullanılmıştır :

بِزخمِ ناولك از شست آه ياكويان (“Mazlumların —*yāvagiyan*’ın— âhının zihgirinden —atılan— okun saplanması ile”).

Bizzat Prof. Dr. O. Turan’ın gösterdiği bütün yerler *yāvagi* kelimesine yalnız “başı boş gezen göçebe kabile veya zümre” mânası verilmek suretiyle anlaşılabilir. Meselâ Rāvandî, s. 340 (O. Turan, s. 122, not 101):

ای ابه وروس برسم ياکوی بیرون شده بودند و برحوالی بسطام و دامغان و اطراف
مازندران می کشتند...

(“Aya-aba ile Rus —maiyyetleri ile— başı boş gezen zümreler tarzında çıkmışlardı ve Bistâm, Dâmgân ve Mâzanarân havâlisinde dolaşıyorlardı”). Bu ibârelerde ياکوی ’ye “Yabgulu tarzında” diye mâna vermek imkânsızdır. Yine O. Turan’ın zikrettiği (ayn. yer.) İbn Bîbî’nin şu cümlesi durumu daha açık olarak göstermektedir :

اما در بعضی اوقات طغاة اترک و سفہاء و اغبیاء و اخلاف یارکیان ایشان در سرحدہاء
ممالک مداخلت می نمودند... وقوافل را از کسب... مانع... می شدند...

(“Fakat bazı vakıtlarda Türk eşkiya, sefihler, ahmaklar ve onların serseri dolaşan halefleri memleketin hudutlarına müdâhale ediyor . . . ve kafileleri ticaretten ... alkoyuyorlardı”). O. Turan’ın bu ibâreleri “asâyişi bozanların âsi Türkler ve *Yāvagiân*’ın halefleri göstermesi isim ve mevcudiyetlerinin henüz kayıp olmadığını ifâde eder” demek sûretiyle anlatması cümlelerin yapılışına dikkat etmediğini göstermektedir. Çünkü burada mücerret bir اخلاف یارکیان (“yāvagi’lerin halefleri”) yoktur, اخلاف یارکیان ایشان (“onların —yâni âsi Türklerin, sefih ve gabilerin— *yāvagi* halefleri”) bahis mevzuudur. Bundan başka O. Turan’a göre, cümlenin mânası “âsi, sefih ve ahmakların halefi olan Yabgulular” olmalıdır ki, bunun abes olacağı bedihîdir; buna karşılık “âsi, sefih ve ahmakların başı boş dolaşan halefleri” mânası tabîi ve mantıkî bir mânadır.

Bazı metinlerde durum o kadar açıktır ki, bu kelimeye siyak içinde başka türlü mâna verilemez. Bunlardan birini bizzat O. Turan tesbit etmiştir. Onun kaydettiğine göre, “Vezir... de *Rum gazasıyla* giden ve bu münasebetle *Nāvagiân* arasında bulunan bir kimseden bahsetmektedir. Büveyhîlerden Adud ud-davla zamanında (ölm. 983) gösterilen bu hâdisede ve isimde bir hatâ yoksa Selçuk Oğuzlarının çok daha önce islâm dünyası işlerine karıştıklarına delâlet eder” (s. 122, str. alttan 6–14). Burada hatâ yoktur, çünkü burada da *yāvagiân* (“başı boş gezen zümreler) bahis mevzuudur, Yabgulular değil. Ancak O. Turan nazariyesinin cazibesine o kadar kapılmıştır ki, Selçuklulardan 3 çeyrek asır önce bile, Yabgulu Türklerini görmek istemektedir.

Yabgulu kelimesinin “uydurma bir kelime” olduğu ve bir medlûlünün bulunmadığı, asıl kelimenin ise, *yāvagi* (ve çoğul şekli olan *yāvagiân*) olduğu tesbit edildikten sonra, o kadar önemli olmayan bir hususun da açıklanması yerinde olacaktır. Bu da Arapça kaynaklarda —galiba yalnız Sibṭ’ta— bulunan ناریه şeklinin izahıdır. Yukarıda kaydedildiği üzere, Sibṭ’ın bütün yazma nüshalarında yalnız ناریه şekli bulunduğundan, kendisinin ناریان şeklinde yazılmış bir kaynaktan istifade ederek, bunu böyle kaydettiği yahut da asıl kaynağında, çok defa tesadüf edildiği gibi, kelimenin noktasız yazılmış olduğu ve

kendisinin bunu ناركبان okuduğu bedihîdir. Kelimenin sonunda bulunan *-iyy-a* edatlarına gelince, bunlar *şâfi'î*'nin çoğulu olan *şâfi'iyya* (şâfiîler, *tabakât al-şâfi'iyya* “şâfiîlerin tabakaları”), *hanafî*'nin çoğulu olan *hanafîyya*'de, *ğuzzi*'nin çoğulu olan *ğuzziyya*'da ve benzerlerinde olduğu üzere, Arapça nisbet şekilleri ile bunların çoğulunu yapmağa yarayan edatlardır (bk. W. Wright, *A Grammar of the Arabic Language* ³, I, 232 v. d.). Sibṭ, *nāvag(k)iyān* (*yāvagiyyān*)'ın bir nisbet şeklinin çoğulu olduğunu anladığından, *yāvagi*'yi *yāvag(k)iyya*-veya *nāvag(k)iyya*-şekline-sokarak, benzeri başka Arapça kelimeler gibi, çoğul yapmıştır.

